

У НОВОМЕ САДУ У ЧЕТВРТАК 2. ЈАНУАРА 1886.

ГОДИНА XI.

ПОЗОРИШТЕ

БРОЈ 2.

УРЕЂУЈЕ А. ХАПИЋ.

Излази за време бављења позоришне дружине у Н. Саду свака представа, што сваког месеца поједан пут па по табака. — Стоји за Нови Сад 40, а на страну 60 новч. месечно. —

О МАХНАМА ГЛУМАЧКИМ.

Многи су писци писали до сада о махнама и недостатцима глумачким; изцел су огледало, које запста у немилом облику представља глумцима слике њихове.

Тако н. пр. Гете вели о глумцима: „Много се говори о позоришту, али ко сам није судео у њему, тај га не може себи представити. Како глумци себе потпуно не познају, како свој занат врше без размишљања, како су им захтевања бескрајна: о томе људи немају појма. Сваки од њих хоће не само да је први, него и једини; сваки би хтео, да све друге искујчи, а не види, да с њима заједно једва нешто може да изврши; сваки мисли, да је за чудо оригиналан, а овамо је неспособан да се нађе у нечemu, што је изван онога, што је обично; при том га непрекидно мори некакав немпр за оним, што је ново. С каквом жестином напада један на другога, и само најниже самољубље, најнеограниченје користољубље држи их у заједници. О међусобном лепом понашању нема ни разговора; већко неповерење потхранује се подмуклошћу и срамним говором: ко не живи неваљало, тај живи будаласто. Сваки ти то тражи некакво право на безусловно поштовање, сваки је осетљив према најмањем прекору. Све је он то и сам боље знао. Па за што је даље увек противно радио? Увек у новчаној неприлици и увек без поверења, чини се, као да се ни од чега толико не плаше, као од разума и доброга укуса и као да ишта толико не траже да одрже, као господарско право своје личне самовоље.“

Ко не ће признати, да је Гете написао

ове речи из свог рођеног искуства, које га је с глумцима често у сукоб доводило?

Али, нека наши глумци и писцу оваки, нека је у овим и подобним оценама доста жучи и претераности — опет се мора признati, да у њима има и доста уменога прекора, да има доста и истине. Према томе од преке је потребе, да глумци сами на себе обрате већу пажњу, да се отресу рђавих навика, да се потпuno посвете позоришту, да с пуном, одушевљеном љубављу обгрле уметност, и да поступно, прављајући публику, поправљају и усавршују себе. Само тако прославиће се тај истини посвећени храм, коме су се и сами посветили, да у њему потхранују вечити пламен љубави према свему, што је лепо, племенито и узвишено.

Да је то тешка борба, о томе не сумња нико, ко познаје глумачки темпераменат и живот, али баш у такој тешкоћи је заслуга и врлина. Што се лако постизава, нема никакве вредности у нашим очима. „И сама дуга“, вели Гете, „појављује се на тамној основи, па тако се исто и најлепше шаре нашега живота појављују на тамној основи; тако се исто морају капље показати кад треба да се усхватимо.“ Уметност је вечна, а живот кратак. До ње се само с муком долази. Бисер се не налази на површини морској. А ко себе побеђује, тај, тако рећи, побеђује свет. Па зар глумци с позорище не влада светом?

Осим споменутих махна имају глумци једну, често веома непријатну махну, а таје, што радо „екстемпоришу“ на позорници. Нарочито у шаљивим улогама некима

је и срце и душа, ако могу кога из публике да исмеју или да наруже. Уплетањем својих мисли и досетака у драмско дело чине две погрешке: једну, што самоме писцу подмећу оне мислице, којих би се неки често морао стидети, а другу, што врећају своје суграђане начином недозвољеним, за вештака недостојним.

Колико је могао и смео писац изложити презрењу или исмејавању ову или ону слабост људску у опште, он је то учинио начином невредљивим, придржавајући се прописаних граница у томе. Па кад писац износи узоре, клонећи се сваке увереде појединача, с каквим правом сме глумац врећати овога или онога с позорнице?

Позориште треба да је глумцу све-тиња у сваком погледу. Чист од сваке

мржије и освете према појединцима, прави глумац ступа на позорницу као учитељ и поправљач својих суграђана увек с туђим, пречишћеним, идејалним осећајима; он излази на позорницу, на то светилиште, да нам из њега тумачи и црта слике необичне, дивне, божанствене, а не да нам се наруга, да нас окаља и презрењу извргне, да нас од позоришта одврати и срце нам напоји горчином према уметности.

Глумци, дакле, ваља да се клоне на више, која не служи на част ни њима ни позоришту, која песништво тужно свлачи с његове висине у низину, па ће публика радо подносити неке њихове необичне особине, знајући, да су оне неразлучне од појезије њихова живота.

(Свршић се.)

ЛИСТИЈИ.

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

(*Наши сељани*. Позоришна игра из народног живота, с певањем, у три чина написао Мита Поповић, музика од Ј. Пачуа.) (Свршетак.)

Осим ових чисто драматуршких погрешака и њихових наравних последица имају „Наши сељани“ и мања друге врсте.

Најглавније су оне, што су потекле из непознавања народа; — што дакле греше против истине и верности у карактерима и ситуацијама. Ко хоће да црта народ, морао му је загледати до у дубину душе његове, па и кад га идеалише или карикира — уметничке цели ради — не сме прећи неке извесне границе, те истину за собом оставити. И идеалисање и карикирање мора се опет оснизвати на потпуном познавању навика, назора, осећаја, језика и васколике нарави народа, и мора се по тој парадигми равнati. Штогод се на други начин изведе, што је јаметнуто, туђе, позајмљено, страно или искварено и лажно, то се тако и прима, те не може имати успеха.

Да нам песник није познавао народ до у дно његове душе, види се из више примера. Ни главне особе нису цртане према правој нарави наших сељана, а међу побочним карактерима и ситуацијама — у епизодама — је толико страног и за нас непојмљивог, да човек мора помислити на туђе узоре или на машту. Ни Јоца ни Анта, ни Ката ни Вата, ни Смиљана ни Раде нису са свим чисти и без туђинских атрибута. И ако су, по главним потезима, баш прави српски типови,

по гдекоја цртица њиховог начина и њиховог делања није сродна нашим сељачким назорима и навикама, тё према томе ћадшто покажу или учине и оно, што је нама страно. У побочним особама и ситуацијама — у правим епизодама — има тога још много више, и човек чисто незна, хоће ли ту погрешку песникову приписати његовом непознавању народа, или и ојет оној страсти, да шареним сликама попуни прозине.

Још се већма истиче та погрешка у дикцији. Не верујем, да писац баш ни толико није познавао народа, да је у дикцији могао такве погрешке чинити, него све мислим, да је то онај исти „Fluch der bösen That“, који је писац и иначе завео, т. ј. његова песничка природа. У свакој речи истиче се лирски песник, и место простака газде, место сеоске жене, место пастира, место безазлене девојке, говори нам са позорнице Мита Поповић у свом лирском језику; у свом китњастом начину. Кадгод тако што чујемо, ми се освестимо, и сва нас илузија прође.

И са позоришно-техничке стране има замерака. Било би од много већег позоришног ефекта, да је и. пр. Раде бачио у крчми, или шак на длоглед својих честитих родитеља. Тад би призор био и истринији и савршенији, него она гунгула у соби Јоциној. И добој је на позорици неумесно и почетничко средство за ефекат — и ако је већ употребљено у страној литератури — па би се слободно могао заменити другим призором, или би се могао само

наговестити. Штрецање и срицање Јованкино не бих морао ни споменути, јер држим, да је сва та епизода излишна.

Може бити да би се још нашло погрешака ове или оне врсте, али поред свега тога остају „Наши сељани“ и опет посао, који има својих врлина и лепота, и кога наша спромашна драмска литература не сме и не може ласно одбацити. У „Нашим сељанима“ је језгра доста здрава, а тенденција морална, чиста и снажна. И ако је погдешто замотано, замршено, бледо и непотпуно, опет — ма из далека — видимо, у чему грешимо, и како би нам се ваљало поправити. Слика чивутини, слика Анте, Јоце и т. д. остаће сваком у успомени, и где год се стеку сличне прилике, изаћи ће му пред душевне очи. И ако те слике нису са свим савршене, опет нас наличношћу подсећају на појаве, које се сваки дан понављају, и које ће се у нас још дуго понављати. Тиме нам онда служе као живи пример, и утичу на нас непосредно.

С тога ја не бих саветовао, да се овај комад брише из репертоара наше позорнице. Он ће и у овом облику имати увек своју благодарну публику; он ће и овако несавршен благотворно дејствовати на неке делове нашега народа, а то је доволјно — особито кад се помисли, да смо ми у том смрту прави сиротани. Ако би још писац вољан био, да праву и здраву језгру одели, изјушти и боље обради; да прегоре оне шарене наките и онај тележ, што без цели заслепљује; ако би још писац знао сузбити своју лирску природу — свој индивидуалитет — те пустити праве сељане, да на позорници говоре и творе: онда бих ја први био, који би ту позоришну игру поздравио — ако не у литератури, оно бар на позорници — са искреном добродошлицом. Не хтеше ли то овом приликом, нека му ови моји приговори не буду тешки, него нека му служе као наговест за даље дељање у том смрту. Што овај мах није 'са свим успело, може бити, да ће други цут, особито 'ако буде воље за даљи труд и дубљу студију и драмске појезије и народа.

Што се саме представе тиче, ја сам мало у неприлици. Не познајем особље, а нисам рад, да из једне представе првим свој суд. Толико сменам рећи, да представљачи нису комаду шкодили. Беше их, шта више, и таких, који су својом игром загладили по где које неконвенције, које би се иначе јаче истакле.

Ни певање није сахранило композицију. Ако се местимице није допало, више је кривице или композитерове или ауторове, него екзекутаната. Шта више, изгледало је, да и радња и певачи стењу под притиском оних сплићних монотоних, где када неприличних, а готово све из једног мотива изведених песама.

β.

(*Сеоска лола*.) Позоришна игра у 3 чина, с певањем, написао Е. Тот, превео и за српску позорницу удесно С. Ђескашев, музика од Д. Јенка.

„Сеоска лола“ одомаћила се већ и у нашем српском народном позоришту: приказана је досад више пута и у Н. Саду и по другим местима. Шта више прилике је било, те смо гледали ту „лолу“ и од чланова једног маленог приватног позоришног друштва.

Идеје, рекли бисмо, „Сеоска лола“ сама по себи, а особито не они многи призори свађе, вике, гушања, задобили српску публику, колико песма и свирка у тој позоришној игри. У оште уверују смо се, да глума певањем привлачи публику више него друга која; ако је певање поред тога још и лепо — тим више.

Позоришна игра ова пуня је живих призора; да кажемо и сувише живих, јер долази и до гуше. Зар баш мора тога толико бити? Истина из мађарског је живота „Сеоска лола“, ал' опет зато гушање сваки час — није лепо никде па ни на даскама.

„Сеоска лола“ проопраћена је већ више пута кроз редове овога листа, зато се и не упуштамо у оцену дела самог, наведосмо једно само, чему би се лако дало доскочити.

Приказ глумачки у целини није био баш особит у недељу 29. децембра 1885. Узрок је томе у новијим и млађим члановима друштва позоришног. Од старих приказавача било је њих само троје, а сви други приказивали су — код нае бар — први пут своје улоге. За старе можемо рећи, да су се одржали потпуно на прећашњој висини, а особито г. *Добриновић*; оно његово „ево виши овде баш ту сам стајао и т. д.“ не оте му нико. Г. *Марковић* био је добар, само као да није био потпуно при гласу. Кад би приказ новајлија мало оштрије наоко узели, имали би смо многу рећи, можда коју и горку, можда би се и побркали с киме! Међу тим имамо на уму, да је сваки почетак тежак, па тиме правдамо приказ г. *Милојевића*, г. *Ђурковића*, од кога смо се више чему надали, а особито правдамо игру гђе *С. Брикјеве*, а оправдаћемо и представу осталих приказивача. Гђца *Л. Хаџићева* приказала је Јелку и вољно и несташно, но поред воље треба за Јелку и другог гласа; али томе није гђца Хаџићева крива. Гђца *М. Максимовићева* лепо се показала, а особито у милим и благим погледима; онаки погледи допста могу поправити и већег лолу од Стеве. Г. *Банић*, судећи по циганију, има изгледа, да ће се дотерати временом за доброгла гумца.

Публике је било доста.

С.

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

6. ПРЕДСТАВА.

У ПРЕТИПЛАТИ 2.

У НОВОМЕ САДУ У ЧЕТВРТАК 2. ЈАНУАРА 1886.

ПРВИ ПУТ:

СТРЕЛАН.

ДРАМА У 5 ЧИНОВА, НАПИСАО ФРИДРИХ ХАЛМ, ПРЕВЕО ЈОВАН ГРЧИЋ.

ОСОБЕ:

Ренеј од Ломенија, гроф Домартенски	М. Максимовићева.
Адела, његова мати	Д. Ружићка.
Берtran, гроф Бријенски	Банић.
Ренар, канцелар	Васиљевић.
Етјен, лечник	Десимировић.
Цјер Ванел, дворник	Милојевић.
Марсел де При, оружник	Ружић.
Пињрол } у служби грофице	Петровић.
Лаклов } Домартенске	Бурђевић.
Рипај } клетвеници дома ломенијева	Кестерчанек.
Жером, челик замка Арбоа	В. Димитријевић.
Маргота, сељачиња	Д. Бандобранска.

Витези, племићи, копљаници. — Збива се у последњој половини четрнаестог века у Савојској, и то: први и последњи чин у замку Арбоа, а остали чинови у оближњим добрима домартенским у околини.

У суботу 4. јануара први пут: „ДЕБОРА“. Позоришна игра у 4 чина, написао Мозентал, превео Н. В. Ђорић.

Улазнице се могу добити у писарницама позоришној од 9—12 пре подне и од 3—5 после подне, а увече на каси.

ПОЧЕТАК У 7 А СВРШЕТАК У 9 $\frac{1}{2}$ САХАТА.